

Disertační práce se zabývá problematikou sebeobvinění právnické osoby v řízení o správním deliktu a nově v přestupkovém řízení. Pro volbu tohoto tématu jsem se rozhodl z následujících důvodů. Zaprvé, je to multidisciplinární téma, které zahrnuje ústavní právo, trestní právo, trestní právo správní, občanské právo a zejména právo obchodních společností. Dále, vyjma judikatury a několika odborných statí, tomuto tématu nebyla dosud věnována komplexně pozornost. Z tohoto důvodu nabízí zvolené téma novost a možnost pozorování vývoje judikatury, a to zejména judikatury ÚS, NSS a NS.

První část disertační práce je věnována historickým kořenům zásady nemo tenetur a vývoji trestního řízení v průběhu staletí. Zvláštní pozornost je věnována skutečnosti, že zásada nemo tenetur byla součástí trestního řízení, a to až do 12. století, kdy byla tato zásada odstraněna z církevního práva, a nahrazena inkvizičním procesem, spojeným s mučením obžalovaného. Tento nový typ řízení byl vysoce kritizován, a to zejména v Anglii v 16. století, a později, kdy někteří advokáti usilovali o jeho odstranění. Anglické právo bylo nakonec první, které akceptovalo fakt, že nikdo nesmí být nucen svědčit proti sobě. Tato nově obnovená zásada nemo tenetur se pak stala součástí i práva USA, neboť byla součástí právních systémů jejich zakládajících kolonií. Dopad změny přístupu k zásadě nemo tenetur nezůstal izolovaný na oblast anglosaského práva; Evropa následovala tento vývoj v průběhu 18. a 19. století, a to nejdříve prostřednictvím Francie a následně německy mluvících zemí, mezi nimi i Habsburskou monarchií. Nejdůležitějším závěrem této části práce je skutečnost, že zásada nemo tenetur se vždy vztahovala na fyzické, nikoliv právnické osoby. Cílem renesance zásady nemo tenetur byla ochrana lidské bytosti – její fyzické integrity a lidské důstojnosti, nikoliv ochrana ekonomických zájmů právnických osob. Tento závěr je podpořen skutečností, že k renesanci zásady nemo tenetur dochází v období 16. století, v období renesance, v jejímž centru dění byl člověk. V podmínkách kontinentálního práva je renesance zásady nemo tenetur spjata s obdobím osvícení, které bylo opět orientováno na problematiku lidské bytosti jako nejvyšší hodnotu.

Druhá část této práce je věnována problematice definice zásady nemo tenetur v českém právu. České právo reflektuje celou řadu mezinárodních právních norem (např. Evropská úmluva o ochraně lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech), které (implicitně nebo explicitně) definují základní lidská práva, a mezi nimi také právo na soudní ochranu a procesní práva obžalovaných. V tomto kontextu obsahuje Listina základních práv

a svobod ve svém čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 zásadu zákazu sebeobvinění jako základní právo v trestním řízení. Listina základních práv a svobod a její definice zákazu sebeobvinění pak tvoří ústavní základy této zásady. Na nižších úrovních systému práva je tato zásada upravena v celé řadě procesních předpisů – např. trestního řádu, občanského soudního řádu, daňového řádu, přestupkového zákona nebo správního řádu. Z tohoto důvodu neexistuje žádná vyčerpávající a univerzální definice zásady nemo tenetur. Výklad této zásady závisí na okolnostech konkrétního případu, stejně jako jeho právní regulace. Navzdory této skutečnosti může být zásada nemo tenetur definována jako základní zásada každého řízení, v němž účastník řízení čelí státní moci a může mu být uložen trest ve formě např. uvěznění nebo pokuty. Zásada nemo tenetur pak může být definována prostřednictvím svých 3 složek: (i) právo mlčet, (ii) právo nebýt nucen k výpovědi a (iii) právo nepřispívat vlastním aktivním jednáním ke svému obvinění. Jednotlivé soudy (např. ESD, NSS nebo ÚS) v minulosti konstatovaly, že zásada nemo tenetur a její uvedené 3 složky se v případě právnických osob uplatní v limitovaném rozsahu, a to v závislosti na druhu řízení a pravomocech jednotlivých orgánů.

Třetím tématem této práce je problematika dohledu nad oblastmi hospodářské soutěže, finančního trhu, ochrany přírody a krajiny atd. Specifickým rysem regulace dohledu je skutečnost, že dohlížené subjekty jsou povinny poskytovat orgánům dohledu spolupráci, a to bez ohledu na skutečnost, že jimi předložené informace a doklady mohou vést k jejich usvědčení z protiprávního jednání. V této souvislosti musí být poznamenáno, že NSS stejně jako ESD rozhodly, že v případě dohledu dohlížené subjekty nejsou chráněny zásadou nemo tenetur v jejím úplném rozsahu a jsou povinny poskytnout orgánům dohledu spolupráci.

Čtvrtá část disertační práce obsahuje celkem 4 základní kapitoly: (i) povaha právnických osob a jejich specifické rysy, (ii) aplikace zásady nemo tenetur v řízení o správním deliktu a aplikace předpisů upravujících dohled v řízení o správním deliktu, (iii) poučovací povinnost správních orgánů vůči právnickým osobám v řízení o správním deliktu ve vztahu k zásadě nemo tenetur a (iv) zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a jeho dopad na zásadu nemo tenetur v přestupkovém řízení s právnickými osobami.

Pátá část je věnována problematice přístupu k zásadě v zahraničí, a to v anglosaské právní oblasti. Tato část je obzvláště zaměřena na problematiku práva USA, a to s ohledem na skutečnost, že americké právo má dlouhodobou zkušenost se stíháním právnických osob stejně

jako s aplikací této zásady na fyzické osoby jednající jménem těchto právnických osob. V kontextu rozhodovací praxe Nejvyššího soudu USA je zmíněn také jeden případ z UK a australská právní úprava.

Závěr této práce obsahuje klíčové argumenty v hledání odpovědi na otázku, proč se zásada *nemo tenetur* v řízení o správním deliktu s právnickou osobou neaplikuje v plné šíři. Primárně je zdůrazněno, že právnické osoby se odlišují od fyzických osob ve svých právech. Tato skutečnost pak má dopad na postavení fyzických osob jednající jménem právnických osob, neboť tyto v některých případech nejsou chráněny zásadou *nemo tenetur*, přestože informace a podklady, které předloží jménem právnické osoby, mohou vést k jejich obvinění. Závěrem je věnována pozornost 3 segmentům zásady *nemo tenetur*. Primárně, právnická osoba nemá právo mlčet ve správním řízení nebo při výkonu dohledu, pokud je správním orgánem nebo orgánem dohledu vyzvána k poskytnutí podkladů nebo informací na základě zákonného zmocnění. V konkrétní rovině, dohledové zákony v mnoha případech stanoví orgánům dohledu (resp. správním orgánům) právo požadovat po dohlížených subjektech informace a tyto subjekty jsou povinny jim tyto informace poskytnout bez ohledu na potenciální následky. Jediná výjimka definovaná ESD je situace, kdy je právnická osoba nucena poskytnout prohlášení připouštějící protiprávní jednání. Typickým příkladem jsou otázky formulované následujícím způsobem: „*Jak jste promítli do výroby kartelovou dohodu?*“ nebo „*Jaká opatření jste přijali následkem uzavření kartelové dohody?*“ Naopak, právnické osoby jsou povinny poskytovat orgánům dohledu plnou spolupráci v těch případech, kdy příslušná legislativa stanoví správním orgánům právo požadovat informace nebo podklady a zároveň účastníkům řízení nebo dohlíženým subjektům tuto spolupráci poskytnout, a to pod hrozbou sankce, která může být *de facto* jediným nástrojem donucení.